

Liubomyr Pylypenko
PhD (Economics), Associate Professor,
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine
12 Bandera Str., Lviv, 79013, Ukraine
lpilypenko@ukr.net

Accounting for derivatives and their representation in financial reporting: problems of methodology and procedure

Abstract. Derivatives are one of the most effective tools of financial risk management. However, efficient hedging and evaluation of related risks by external stakeholders require a proper level of information support that causes the need for development of methodology of accounting for derivatives and their representation in financial reporting.

The purpose of the article is to study the problem issues of methodology and procedure of accounting for derivatives, transactions with them and their representation in financial reporting.

The analysis of current methods and practices of accounting for derivatives has allowed us to identify certain problem issues, in particular: the appropriateness and reasonableness of the balance sheet recognition of derivatives, the determination of their original cost, the choice of approaches and methods of recognition of derivatives' revaluation results, the results of hedge or speculative transactions with derivatives and their reflection in accounts and financial reporting, etc. The study refuted the possibility of qualification of underlying assets' contracted prices as the fair prices of derivatives. It was established that the method of derivatives' revaluation accounting for depends on their functional use, type of hedging transactions and their performance, and is quite complicated and ambiguous.

Limitations, complexity and ambiguity of accounting for derivatives procedure are largely caused by the imperfection of accounting methodology of owners' equity. The existing paradigm of accounting in general and accounting for owners' equity in particular have been formed at the junction and compromise of various theoretical concepts (including capital preservation concepts) that makes impossible the efficient solution of revealed problems.

Keywords: Derivatives; Financial Instruments; Hedging; Accounting; Financial Reporting

JEL Classification: G13; M41

DOI: <http://dx.doi.org/10.21003/ea.V156-0027>

Пилипенко Л. М.

кандидат економічних наук, доцент, кафедра обліку та аналізу,
Національний університет «Львівська політехніка», Львів, Україна

Бухгалтерський облік деривативів та їх репрезентація у фінансовій звітності: проблеми методики та методології
Анотація. Досліджено існуючі методики бухгалтерського обліку деривативів та принципи їх репрезентації у фінансовій звітності. Розглянуто фінансово-економічний зміст операцій з деривативами для обґрунтування облікових об'єктів та встановлення основних обліково-звітних проблемних аспектів. Сформульовано гіпотезу про взаємозв'язок виявлених проблем щодо бухгалтерського відображення деривативів із недоліками методологічних і концептуальних основ бухгалтерського обліку, зокрема, капіталу. Обґрунтовано додаткові якісні вимоги до розкриття інформації про деривативи у фінансовій звітності з урахуванням інформаційних потреб стейкхолдерів.

Ключові слова: деривативи; фінансові інструменти; хеджування; бухгалтерський облік; фінансова звітність.

Пилипенко Л. М.

кандидат экономических наук, доцент, кафедра учета и аудита
Национальный университет «Львовская политехника», Львов, Украина

Бухгалтерский учет деривативов и их репрезентация в финансовой отчетности: проблемы методики и методологии

Аннотация. Исследованы существующие методики бухгалтерского учета деривативов и принципы их репрезентации в финансовой отчетности. Рассмотрено финансово-экономическое содержание операций с деривативами для обоснования учетных объектов и установления основных учетно-отчетных проблемных аспектов. Сформулирована гипотеза о взаимосвязи выявленных проблем бухгалтерского отображения деривативов с недостатками методологических и концептуальных основ бухгалтерского учета (в частности, капитала). Обоснованно дополнительные качественные требования к раскрытию информации о деривативах в финансовой отчетности с учетом информационных потребностей стейкхолдеров.

Ключевые слова: деривативы; финансовые инструменты; хеджирования бухгалтерский учет; финансовая отчетность.

1. Постановка проблеми. Невід'ємним елементом функціонування фінансового сектору глобальної економіки є похідні фінансові інструменти. Їх роль у розвитку економіки важко переоцінити, оскільки вартісні масштаби їхнього обігу не лише здатні «розігрівати» ринок і стимулювати його розвиток, але й, на думку багатьох експертів, можуть спровокувати глобальні фінансові кризи. Так, наприклад, керівник компанії «Templeton Asset Management» Марк Мобіус стверджує, що «нова хвиля світової фінансової кризи вже не за горами... Експерт вважає, що сумарна вартість деривативів переважає обсяг світового ВВП, а це є підвищенням волатильності і створює передумови для нової кризи на фондових ринках» [1]. Ф. У. Ендгаль вказує на те, що такі нові фінансові інструменти як кредитні дефолтні свопи «роздувають нову бульбашку» фінансового ринку, обсяг якої за даними експертів вже перевищив 60 трильйонів доларів США [2].

Подібної думки дотримуються деякі урядові експерти. Зокрема, голова ФРС США 1987-2006 рр. Алан Грінспен, аналізуючи динаміку обсягів тіньового банкінгу (хедж-фонди, фонди грошового ринку, інвестиційні організації – активні трейдери деривативами), стверджує, що «практично всі системні ризики в США обумовлені ризиками, пов'язаними з фінансовими інститутами і ринками ... дефолт цих інститутів може розвалити фінансову систему, а разом з нею і економіку загалом» [3, 80]. Дійсно, глобальна фінансова криза кінця 2000-их рр. значним чином була спричинена недостатньою контрольованістю американськими регуляторами фінансових ринків емісії похідних фінансових інструментів (особливо це стосується кредитних дефолтних свопів та похідних фінансових інструментів), обсяги яких обумовлювались насамперед «спекулятивними апетитами» фінансових інститутів, а не потребою страхування кредитних ризиків.

Незважаючи на можливий негативний вплив деривативів на економіку на глобальному рівні, вони все ж є чи не найефективнішим інструментом управління фінансовими ризиками. І хоча в Україні ринок деривативів все ще не розвинений, інтеграція в глобальну економіку, перехід до вільного курсоутворення на валютному ринку та багато інших макроекономічних процесів усе більше актуалізують доцільність і необхідність застосування похідних фінансових інструментів. Проте ефективне хеджування потребує належного рівня інформаційного забезпечення управління ним, що обумовлює необхідність розвитку методології обліку деривативів та операцій хеджування. З другого боку, оцінка зовнішніми стейкхолдерами ризиків, пов'язаних із хеджуванням чи спекулятивними операціями з деривативами, неможлива без належного їх відображення у публічній фінансовій звітності суб'єктів економіки. До того ж, зважаючи на суспільно-важливий інституційний статус бухгалтерського обліку, доцільною можна розглядати потребу передбачення в ньому не лише механізмів інформаційного забезпечення, але й формування базової інформаційної основи для оцінювання та попередження можливості настання кризових явищ та превентивного захисту від їхніх наслідків.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема бухгалтерського обліку деривативів не часто ставала об'єктом досліджень українських науковців, а тому, на відміну від інших проблем обліку, пов'язаних з більш традиційними бухгалтерськими об'єктами, недостатньо розкрита в наукових працях. Окремі контекстні публікації з питань обліку, аналізу чи контролю деривативів та похідних фінансових інструментів відображені у працях таких українських науковців, як Й. Я. Даньків, Я. Ю. Крамаренко, Л. Петришин, Г. Сиротюк, Г. О. Супрович, А. О. Шуліко та інші. Здебільшого їхні праці присвячені питанням сутності деривативів та їх класифікації як об'єкта бухгалтерського обліку, а також нормативному регулюванню методики їхнього облікового відображення Національними П(С)БО, МСБО чи МСФЗ. Незважаючи на існуючі регламентації, вчені й експерти нерозвиненість вітчизняного ринку деривативів часто пов'язують із недосконалістю методики їх бухгалтерського обліку та принципами відображення таких об'єктів у звітності.

Проблеми обліку, аналізу й контролю деривативів та операцій з ними ґрунтовніше розкриті в монографіях Л. О. Примостки [4] та В. С. Здреника і О. В. Ярошук [5]. Дослідження Л. О. Примостки (2001), зважаючи на тогочасне нерегулювання обліку фінансових інструментів НП(С)БО, базувалось на міжнародних стандартах (МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» та МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»), а також на існуючій практиці бухгалтерського обліку фінансових деривативів у банківському секторі, реформа бухгалтерського обліку для якого була проведена раніше. Проте до сьогодні відбулося чимало змін в облікових імперативах, що пов'язано не лише з прийняттям П(С)БО 13 «Фінансові інструменти», але й набуттям чинності МСФЗ та відповідної зміни методології обліку.

Наступна (2011 року) тематична розробка українських вчених [5] є більш ґрунтовною науковою працею. У цьому дослідженні автори виділили чимало проблемних питань бухгалтерського обліку похідних фінансових інструментів, а окремі організаційно-методичні пропозиції первинного, синтетичного й аналітичного обліку таких облікових об'єктів безперечно заслуговують на увагу. Проте виявлений авторами парадокс переоцінки фінансового зобов'язання за похідними фінансовими інструментами на рахунках бухгалтерського обліку, з одного боку, може свідчити про помилковість гіпотез, покладених в основу досліджень (зокрема, балансового обліку основних сум похідних фінансових інструментів), а з другого – обумовлює обмеження щодо практичного застосування окремих наукових результатів дослідження.

Серед іноземних науковців проблему бухгалтерського обліку деривативів та операцій хеджування досліджували А. Альфорд (Alford, 1995), А. Ахмед (Ahmed, 2006), Дж. Бартон (Barton, 2001), Дж. Боцман (Boatsman, 1995), М. Венкатачалам (Venkatachalam, 1996), М. Вудз (Woods, 2004),

Р. Герц (Herz, 1994), П. Демарзо (DeMarzo, 1995), Д. Дюффі (Duffie, 1995), Д. Кіесо (Kieso, 2010), Е. Кілік (Kilic, 2006), Дж. Лобо (Lobo, 2006), Д. Марґінсон (Marginson, 2004), Д. Скіннер (Skinner, 1996). Значну увагу в їхніх працях присвячено проблемним питанням обліку деривативів банків (яким чи не найбільше притаманні відсоткові й валютні ризики), їх вартісної оцінки, а також зміни методології бухгалтерського обліку у зв'язку з прийняттям МСФЗ.

Загалом, у цій предметній сфері економічних досліджень вчені й експерти дотримуються думки про необхідність розвитку та формулювання концепції обліку фінансових інструментів на основі розроблення нових засад їх репрезентації у фінансовій звітності.

3. Мета статті полягає в дослідженні проблемних питань методикою й методологією бухгалтерського обліку деривативів, операцій з ними та їх репрезентації у фінансовій звітності.

4. Основні результати дослідження. Деривативи належать до похідних фінансових інструментів. За понад столітню історію розвитку деривативів експертами з фінансів («фінансовими інженерами») розроблено різні їх види, які в економіках з розвиненим фондовим ринком та фінансовою інфраструктурою набули широкого застосування (особливо за останні 30-40 років). З метою бухгалтерського обліку деривативи доцільно класифікувати за такими ознаками: формою контракту, формою торгівлі, базовим активом, призначенням, цілісністю та відокремленістю тощо (табл. 1).

Табл. 1: Класифікація деривативів з метою бухгалтерського обліку
Tab. 1: Classification of derivatives for the purpose of accountin

Ознака класифікації деривативів	Види деривативів
Вид контракту	форварди; ф'ючерси; опціони; свопи тощо.
Форма торгівлі	біржові (ф'ючерси, опціони); позабіржові (форварди, опціони, свопи).
Вид базового активу	товарні; фондові; валютні; кредитні.
Призначення	для хеджування: – справедливої вартості; – грошових потоків; – чистих інвестицій в закордонну господарську одиницю; спекулятивні.
Цілісність та відокремленість	автономні; вбудовані.

Джерело: Узагальнено автором на основі [4-8]
Source: Generalised by the author based at [4-8]

На сьогодні бухгалтерський облік деривативів, операцій з ними (хеджування) та їх відображення у фінансовій звітності регламентують такі нормативно-правові документи: П(С)БО 13 «Фінансові інструменти»; МСФЗ 7 (IFRS) «Фінансові інструменти: розкриття інформації»; МСФЗ 9 (IFRS) «Фінансові інструменти»; МСБО (IAS) 32 «Фінансові інструменти: подання»; МСБО (IAS) 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»; методичні рекомендації з відображення в бухгалтерському обліку операцій із ф'ючерсними та опціонними контрактами учасниками фондового ринку, затверджені Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 08.05.2012 р. № 650 [9-14].

Незважаючи на наявність кількох імперативних рекомендаційно-інструктивних документів щодо регламентації бухгалтерського обліку деривативів та представлення інформації про них у фінансовій звітності, у цій предметній сфері теоретико-прикладних знань існує чимало проблемних питань, які стосуються як методологічного, так і методичного змісту. Деякі методичні проблеми, що притаманні вітчизняній науці та практиці бухгалтерського обліку деривативів, заслуговують на увагу.

вативів, зумовлені відсутністю в бізнесу реального досвіду здійснення операцій з ними. Такі проблеми можна вирішити, звернувшись до іноземного досвіду, який охоплює як теоретичні напрацювання, так і практичні методики бухгалтерського обліку деривативів. Проте окремі проблеми все ж мають методологічний характер. Аналіз наукових досліджень, нормативно-правових документів, а також власні судження автора дають змогу виокремити такі основні проблемні питання методології та методики бухгалтерського обліку деривативів та їх репрезентації у звітності:

1) доцільності та обґрунтованості балансового визнання деривативів, визначення їх первісних вартостей;

2) вибору підходів і способів визнання результатів переоцінки деривативів, результатів операцій хеджування чи спекулятивних операцій з деривативами та їх облікового відображення на бухгалтерських рахунках;

3) формування облікових механізмів страхування негативних наслідків операцій хеджування та спекулятивних операцій з деривативами тощо.

Відповідно до національної та міжнародних систем стандартизації бухгалтерського обліку та фінансової звітності (П(С)БО, МСФЗ, GAAP) деривативи як різновиди фінансових інструментів визнаються фінансовими активами або фінансовими зобов'язаннями на дату виникнення зобов'язання щодо придбання чи продажу предмета контракту (для форвардів і ф'ючерсів) чи на дату укладення контракту (для опціонів) [9; 11; 13]. Згідно з цими ж імперативними документами, первісне оцінювання деривативів при їх визнанні здійснюють за справедливою вартістю з урахуванням витрат, пов'язаних з операціями їхнього придбання (укладання).

Закономірно виникає запитання: яка вартісна оцінка деривативу відображає його справедливу вартість? Зміст і фінансово-економічна матерія деривативів посилює цю проблему, оскільки вони характеризуються кількома грошово-вартісними вимірниками, а саме:

- основною сумою контракту, яка подає фіксовану вартість базових активів;
- початковою маржею (гарантійним внеском), яку учасник контракту сплачує брокеру, іншому посереднику чи безпосередньо кліринговій палаті;
- премією (у разі придбання опціонів);
- внутрішньою вартістю деривативу, яка відображає різницю між спотовою ціною та ціною виконання деривативу (ціною страйк) тощо.

Загалом, справедлива вартість характеризує суму, за якою може бути здійснений обмін активу або проведена оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, заінтересованими та незалежними сторонами. Деривативи як похідні фінансові інструменти при придбанні або не потребують початкових інвестицій, або ж величина цих інвестицій є незначною порівняно з вартістю базових активів за контрактом (у випадку придбання опціону та сплати премії за нього). Отже, в бухгалтерському обліку первісне визнання деривативів здійснюють за вартістю, що дорівнює сумі премії (у випадку придбання опціону) та витрат, понесених у зв'язку з здійсненням операції, або за нульовою вартістю (за умови відсутності таких витрат і премії). При цьому сплата початкової маржі не визнається витратами на придбання деривативу, оскільки маржа виконує функцію гарантійного внеску, який забезпечує можливість примусового закриття відкритої позиції на біржі [15]. Сплатена початкова маржа до погашення фактично є дебіторською заборгованістю з боку організації, в якій відкрито депозитний рахунок.

Таким чином, первісне визнання деривативів може не відобразитися на рахунках бухгалтерського обліку та в балансі підприємства (за винятком опціону, який доцільно відобразити як фінансовий актив чи фінансове зобов'язання в сумі премії). Такі ж підходи передбачені й іноземною практикою обліку похідних фінансових інструментів [16; 17].

Враховуючи низку проблемних аспектів обліку таких об'єктів, деякі українські науковці вважають вище наведений підхід до визнання деривативів недостатньо об'єктивним з погляду їх репрезентації у фінансовій звітності. Зокрема, у праці [5] автори пропонують при придбанні по-

хідного фінансового інструменту одночасно визнавати й фінансовий актив, і фінансове зобов'язання на суму вартості базового активу. Не погоджуючись з такою позицією авторів, можна навести такі аргументи:

- фіксована в контракті, який є похідним фінансовим інструментом, вартість базового активу не відображає справедливої вартості такого інструменту, оскільки при придбанні контракту сплата базової вартості не відбувається. Крім того, для переважної більшості похідних фінансових інструментів вартість базових активів є умовною, оскільки лише незначна частка таких контрактів завершується реальною поставкою базових активів, а більшість – через закриття позиції шляхом укладання офсетної угоди;
- якщо контракт заплановано завершити реальною поставкою базових активів, то визнавати дериватив одночасно як фінансові активи та фінансові зобов'язання на суму вартості базових активів все одно недоцільно, оскільки відповідно до п. 34 П(С)БО 13 фінансові активи та фінансове зобов'язання згортаються з відображенням у балансі згорнутого сальдо, якщо підприємство має можливість і намір реалізувати активи й погасити зобов'язання одночасно;
- необґрунтоване визнання фінансових активів і зобов'язань призводить до «роздування» статей балансу та штучного завищення його валюти.

Імперативні положення національної та міжнародних систем стандартизації бухгалтерського обліку й фінансової звітності вимагають оцінювати похідні фінансові інструменти за справедливою вартістю не лише на момент визнання, але й на кожну дату балансу до їх списання. Списання з балансу похідних фінансових інструментів здійснюють у разі їх продажу, укладання офсетних угод, реальної поставки базових активів чи іншого припинення визнання їх як фінансових активів чи фінансових зобов'язань відповідно до вимог імперативних документів, зокрема, МСФЗ 9.

Переоцінку деривативів здійснюють відповідно до даних про спотові ціни – фактичні котирування вартостей базових активів на біржах чи інших організованих ринках. Методика бухгалтерського обліку переоцінки деривативів залежить від таких ключових критеріїв:

- 1) функціонального призначення деривативів – хеджування чи спекуляції;
- 2) типу операцій хеджування;
- 3) ефективності операцій з деривативами.

З одного боку, переоцінка деривативу зумовлює зміну його справедливої вартості як фінансового активу чи фінансового зобов'язання. На цей аспект облікового відображення переоцінки деривативу згадані критерії впливу не мають. Проте, з другого боку (як наслідок реалізації методу подвійного запису), результат переоцінки деривативу повинен бути врахований у результатах діяльності підприємства. При цьому, вибір способу визнання такого результату визначається критеріями функціонального призначення, типу хеджування та ефективності (рис. 1): результат переоцінки деривативів, використаних в спекулятивних операціях, операціях хеджування справедливої вартості та операціях неефективного хеджування грошових потоків і чистих інвестицій у закордонну господарську одиницю відносять до доходів чи витрат, а деривативів в операціях ефективного хеджування грошових потоків і чистих інвестицій у закордонну господарську одиницю – до сукупного доходу.

Така методика переоцінки деривативів провокує декілька методологічних питань:

1. Чому результати операцій переоцінки деривативів можуть приводити до змін величин різних видів капіталу: в одних випадках прибуткового, а в інших – додаткового, фактично, фіктивного?

2. Який рівень критерію ефективності хеджування? Чому в П(С)БО 13 ефективним вважається хеджування при значенні коефіцієнта ефективності саме в межах 0,8-1,25?

На нашу думку, перше питання пов'язане з можливістю розподілу капіталу: прибутковий капітал може бути розподілений, а додатковий – ні. Проте проблема має глибший, методологічний корінь: досі відсутнє теоретичне обґрунтуван-

ня методології обліку власного капіталу, що підтверджується й відсутністю стандарту «Власний капітал». Існуюча парадигма бухгалтерського обліку загалом та обліку власного капіталу зокрема сформована на стику та компромісі різних теоретичних концепцій, зокрема, концепції збереження капіталу, що часто зумовлює сприйняття й використання власного капіталу в балансі як регулятиву, хоча насправді він має бути основою та висхідним етапом побудови методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Доки не буде сформульовано змістової теоретизації конструкції та на її основі загально визнаної методології бухгалтерського обліку власного капіталу, дати об'єктивні й обґрунтовані відповіді на поставлені (на перший погляд, процедурно-методичні) запитання буде практично неможливо.

Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [18] для обліку результатів операцій переоцінки деривативів не передбачено окремих рахунків чи субрахунків. Очевидно, для обліку результатів переоцінки деривативів у разі їх визнання в складі сукупного доходу потрібно використовувати субрахунок 413 «Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів», а у випадках їх визнання у доходах чи витратах – рахунки 73 «Інші фінансові доходи» чи 95 «Фінансові витрати». В. В. Ксендзук з цією метою пропонує відкривати до рахунків 73 і 95 відповідні субрахунки: 734.1 «Нереалізовані фінансові доходи за операціями з інструментами хеджування», 734.2 «Нереалізовані фінансові доходи за операціями з об'єктами хеджування», 953.1 «Нереалізовані фінансові витрати за операціями з інструментами хеджування» та 953.2 «Нереалізовані фінансові витрати за операціями з об'єктами хеджування» [6].

Іноземна практика облікового відображення переоцінки деривативів часто передбачає використання відповідних регулятивних рахунків, таких як «Нереалізовані надходження чи втрати капіталу» (Unrealized Holding Gain or Loss – Equity). Така методика може зумовити виникнення на дату проміжного балансу регулятивних статей звітності, які в окремих випадках можна трактувати як облікові резерви в операціях хеджування.

Способи, змістові та якісні вимоги до репрезентації деривативів і операцій з ними у фінансовій звітності визначаються інформаційними потребами та запитамі стейкхолдерів підприємства (здебільшого – інвесторів чи інших суб'єктів з фінансовим інтересом). Відповідно до МСФЗ підприємство повинно розкрити у фінансовій звітності інформацію про операції хеджування, яка відображає опис кожного типу хеджування; фінансових інструментів, призначених інструментами хеджування, та їхню справедливу вартість на кінець звітного періоду; характер ризиків, які хеджують; прибутки та збитки від інструмента та об'єкта хеджування, ефективність хеджування тощо. Проте обов'язкові критерії розкриття інформації не повністю характеризують суттєві аспекти застосування похідних фінансових інструментів.

Операції хеджування за змістом і призначенням можна розглядати як аналогію страхування чистих ризиків: за несприятливих цінових тенденцій базових активів, проти яких здійснюють хеджування, підприємство отримує компенсацію, яка дає змогу повністю або частково відшкодувати втрати, зумовлені такими тенденціями; за сприятливих цінових тенденцій базових активів підприємство не отримує вигоди, крім опціону, або передає отриману вигоду контрагенту за деривативом для компенсації його втрат, тобто несе певні видатки, які будуть компенсовані економією від позитивних цінових тенденцій базових

Література

1. Эксперт: Грядет новый финансовый кризис // Интернет-видання «FundMarket» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fundmarket.ua/news/zhkspyert-gryadet-novyyu-finansovyyu-krizis-20110530154351>
2. Энгдаль Ф. Уильям. Финансовое цунами: высшая точка еще не достигнута [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.warandpeace.ru/hots/view/24125>
3. Карта и территория // Форбс. Україна. – 2015. – № 2 (48). – С. 78–81.
4. Примостка Л. О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти : монографія / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2001. – 263 с.
5. Здреник В. С. Бухгалтерський облік і контроль операцій з похідними фінансовими інструментами: організація та методика : монографія / В. С. Здреник, О. В. Ярошук. – Тернопіль : Крок, 2011. – 272 с.

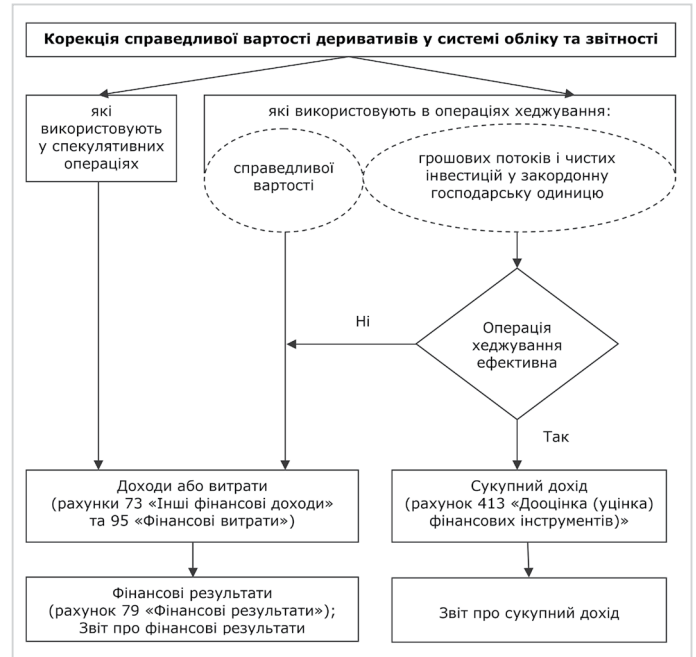

Рис. 1: Алгоритм обліково-звітного відображення зміни справедливої вартості деривативів
Джерело: Розроблено автором

Fig. 1: Algorithm of accounting and reporting reflection of the derivatives' fair value
Source: Elaborated by the author

активів. Натомість використання деривативів зі спекулятивною метою зумовлює спекулятивні ризики, які можуть призвести як до вигод, так і до втрат.

Отже, хеджування – це управління ризиками з метою їхнього зниження, а спекуляції – це прийняття нових ризиків задля отримання потенційної вигоди. Безперечно, такі операції стейкхолдери можуть сприймати по-різному, оскільки хеджування страхує фінансові результати й акціонерний капітал, а спекулятивні операції піддають їх волатильності. Це зумовлює доцільність синтетичного розподілу деривативів у фінансовій звітності як мінімум за двома групами: на хеджеві та спекулятивні з відповідним розкриттям інформації.

5. Висновки. Вітчизняній методиці бухгалтерського обліку деривативів притаманні проблеми, які умовно можна поділити на дві групи: проблеми, зумовлені відсутністю практичного досвіду здійснення операцій з деривативами; проблеми суто методологічного характеру. Першу групу проблем можна вирішити, звернувшись до іноземного досвіду методики й організації бухгалтерського обліку деривативів. Друга ж група проблем, пов'язана з недосконалістю існуючої парадигми бухгалтерського обліку загалом та власного капіталу зокрема, потребує поглиблених наукових досліджень щодо розроблення адаптивної концептуальної основи системи бухгалтерського обліку. З урахуванням вищенаведеного можна зробити узагальнюючий висновок, що вирішенню методологічних проблем бухгалтерського обліку деривативів (а також багатьох інших об'єктів) повинно передувати формулювання змістової теоретизації методології власного капіталу, що і визначає зміст та спрямованість подальших досліджень у цій предметній сфері.

6. Ксендзук В. В. Бухгалтерський облік та аналіз операцій хеджування валютних ризиків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / В. В. Ксендзук. – Житомирський державний технологічний університет, 2015. – 21 с.
7. Сохацька О. М. Міжнародні ф'ючерсні ринки: теоретико-методологічні аспекти : монографія / О. М. Сохацька. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 454 с.
8. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами. Практичний посібник / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К. : Лібра, 2004. – 880 с.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» : Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р. № 559. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>
10. МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/arc/2005-11-30-annex-ifs7_en.pdf
11. МСФЗ 9 «Фінансові інструменти». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_016
12. МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929_029
13. МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_015
14. Методичні рекомендації з відображення у бухгалтерському обліку операцій з ф'ючерсними та опціонними контрактами учасниками фондового ринку : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 08.05.2012 р. № 650. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Oif_apk_2012_3_3
15. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з похідними фінансовими інструментами в банках України : Постанова Правління НБУ від 31.08.2007 р. № 309. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1104-07>
16. Guide to Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities / PricewaterhouseCoopers [Electronic resource]. – Access mode : https://www.pwc.com/us/en/cfoirect/assets/pdf/accounting-guides/pwc_derivatives_2013.pdf
17. Terry D. Warfield. *Intermediate Accounting: Principles and Analysis* // Terry D. Warfield, Jerry J. Weygandt, Donald E. Kieso, 2nd Edition. – Wiley, 2008.
18. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

Стаття надійшла до редакції 23.01.2016

References

1. *Expert: New financial crisis is coming*. Online edition «FundMarket». Retrieved from <http://fundmarket.ua/news/zkshpyert-gryadyet-novyy-finansovyy-krizis-20110530154351> (in Russ.)
2. Engdahl, W. (2008). *The Financial Tsunami has not reached its Climax*. Retrieved from <http://www.warandpeace.ru/hots/view/24125/> (in Russ.)
3. Map and area (2015). *Forbs Ukraine*, 2(48), 78-81 (in Russ.).
4. Prymostka, L. (2001). *Financial derivatives: analytical and accounting aspects*. Kyiv: KNEU (in Ukr.).
5. Zdrenyk, V. (2011). *Accounting and control transactions with derivatives: organization and methods*. Ternopil: Krok (in Ukr.).
6. Ksendzук, V. (2015). *Accounting and analysis of hedge currency risks*. Zhytomyr: Zhytomyr Technological State University (in Ukr.).
7. Sohatska, O. (2002). *International futures markets: theoretical and methodological aspects*. Ternopil: Kart-blansh (in Ukr.).
8. Holov, S., Kostyuchenko, V. (2004). *Accounting and financial reporting according to international standards*. Kyiv: Libra (in Ukr.).
9. Ministry of Finance of Ukraine. *Financial Instruments (Accounting Standard No. 13)*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01> (in Ukr.).
10. *Financial Instruments: Disclosures (International Financial Reporting Standard 7)*. Retrieved from http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/arc/2005-11-30-annex-ifs7_en.pdf
11. *Financial Instruments (International Financial Reporting Standard 9)*. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_016 (in Ukr.)
12. *Financial Instruments: Presentation (International Accounting Standard 32)*. Retrieved from http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929_029 (in Ukr.)
13. *Financial Instruments: Recognition and Measurement (International Accounting Standard 39)*. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_015 (in Ukr.)
14. National Securities And Stock Market Commission (2012). *Guidelines for display in the accounting operations of futures and option contracts by stock market participants (Law of Ukraine)*. Retrieved from http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Oif_apk_2012_3_3 (in Ukr.)
15. National Bank of Ukraine (2007). *Approval of Instruction on accounting of banks transactions with derivatives in Ukraine (Law of Ukraine)*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1104-07> (in Ukr.)
16. PricewaterhouseCoopers (2013). *Guide to Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities*. Retrieved from https://www.pwc.com/us/en/cfoirect/assets/pdf/accounting-guides/pwc_derivatives_2013.pdf
17. Terry, D. (2008). *Warfield. Intermediate Accounting: Principles and Analysis*. Wiley.
18. Ministry of Finance of Ukraine (2015). *Instructions on the application of the Plan of Accounts for assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations (Law of Ukraine)*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (in Ukr.)

Received 23.01.2016

Наукова інформація

УНІВЕРСИТЕТ СУЧАСНИХ ЗНАТЬ
ТОВАРИСТВО «ЗНАННЯ» УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ВСЕУКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ЕКОНОМІСТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ»

31 березня 2016 року у Товаристві «Знання» України відбулася міжнародна науково-практична конференція
«ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ»

Вступне слово на конференції виголосив

Кушерєць В. І., голова правління Товариства «Знання» України,
доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України.

Під час пленарного засідання з доповідями, зокрема, виступили:

Соскін О. І., директор Інституту трансформації суспільства, шеф-редактор журналу «Економічний часопис-XXI»,
к.е.н., професор Національної академії управління:
УКРАЇНА ТА ЇЇ МАЙБУТНЄ В УМОВАХ ВЕЛИКОЇ СВІТОВОЇ КРИЗИ (ГЕОЕКОНОМІЧНИЙ ТА ГЕОПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТИ)

Філіпенко А. С., д.е.н., професор, професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка:
ІМПЕРАТИВИ СТАБІЛЬНОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

Жаліло Я. А., к.е.н., провідний науковий співробітник ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»:
ЩОДО ПРІОРИТЕТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ